

2.3. Науково-технічна та інноваційна політика держави в ядерному енергетичному секторі України

Вітчизняна електроенергетика (особливо за часів незалежності України) має враховувати суспільні інтереси, насамперед держави і суспільства, а також, і це треба визнати, й інтересів окремих фінансово-промислових груп. Власне останні й ініціюють більшість змін в організації, принципах та порядку функціонування електроенергетичного комплексу, маючи на меті переважно приватні егоїстичні інтереси. Правда, на певних етапах свого розвитку Українська держава під тиском проблем, що накопичуються, починає реформувати систему енергетичних відносин у напрямку їх відповідності суспільним інтересам. Так вивчається при вирішенні питання функціонування обленерго, які сьогодні переважно перебувають в недержавній формі власності. У сучасних умовах ініціатором з'ясування балансу суспільних інтересів під гаслом лібералізації моделі електроенергетичного ринку стали самі генеруючі компанії.

Починаючи розгляд цього питання, варто вказати, що в цілому засади економічної, науково-технічної політики держави в ядерному секторі України досліджували Ю. Є. Атаманова, Г. І. Балюк, Є. М. Білоусов, М. Давидюк, Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, К. С. Письменна, А. В. Семенишин та ін.

Передусім наголосимо, що беззаперечною є соціальна зацікавленість в безперебійному та ефективному функціонуванні електроенергетичного комплексу з огляду на його місце у виробничому секторі економіки та суспільства в цілому. Важливо підкреслити, що електроенергетичний комплекс як сукупність господарських відносин перебуває в тісному зв'язку із процесами, що мають місце в національній економіці, особливо це стосується якісних змін у змісті економічних відносин, що зумовлено активізацією приватизації, становленням системи організаційно-господарського впливу держави на суб'єктів господарювання. Тому розвиток вітчизняної електроенергетики як

і відносин у цій сфері, їх законодавче регулювання пройшли певні етапи і характеризуються динамікою.

Так, із кінця 90-х років, як наголошують фахівці, розпочався етап певної стабілізації ситуації в електроенергетиці. Разом із тим поступово в цьому секторі накопичуються інвестиційні проблеми, проблеми платіжної дисципліни, мають місце спроби рейдерських захоплень, ухилення від виконання грошових зобов'язань перед державою тощо. Нажаль ці тенденції набувають системного характеру і об'єктивно зумовлюють необхідність розробки стратегічного плану розвитку електроенергетичного комплексу країни на майбутнє.

Важливим етапом модернізації законодавчої державної політики в цій сфері стало прийняття Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, а ще раніше Концепції функціонування оптового ринку електроенергії які, органічно пов'язані з програмними документами, де сформульовані основи нового господарського механізму функціонування електроенергетичних відносин. У той же час перед господарсько-правовою наукою постають питання, зокрема, у частині щодо перспектив успішного функціонування нового механізму та адекватного його безпосереднього забезпечення необхідними господарсько-правовими засобами, у тому числі і державного регулювання.

На нашу думку, поспіх при реалізації положень стратегії, (які є не завжди досконалими та взаємопов'язаними) може принести численні ризики економічного та соціального характеру.

Щоправда нині в межах ще не визначеного ні концептуально, ні законодавчо єдиного енергетичного права вже починають формуватися підгалузі, а саме нафтового, газового, вугільного законодавства. Сам цей феномен свідчить про високу динамічність і суспільно-економічну актуальність енергетичних відносин як таких і, відповідно, підіймає перед господарсько-правовою наукою питання про потребу концептуально визначитися із ключовими поняттями, як-от: енергетичні ресурси; енергія та її види; енергетичні відносини; енергетичний комплекс; енергетичне законодавство; енергетичне право; правовий енергетичний порядок тощо.

Із доктрини господарського права впливає, що «Енергетичний комплекс» як системний господарський «організм», що знаходиться

у стані постійного функціонування та розвитку, що органічно передбачає також і певним чином систематизованого законодавства. Тому, коли мова йде про системність законодавчого регулювання енергетичних відносин, зазвичай, як вищій шабелі такої систематизації розглядається кодифікація законодавства.

У цьому контексті додамо, що нами розглядаються три головні групи проблем, пов'язані з покращенням функціонування електроенергетичного комплексу.

До першої можна віднести ті, що стосуються удосконалення поточного законодавства України, зокрема змісту Закону України «Про електроенергетику». Так, запропоновано із метою підвищення якості законодавчого забезпечення організаційно-господарських повноважень НКРЕ, разом з іншими, передусім визначитися із функціями і завданнями НКРЕ в системі електроенергетичного комплексу країни, в цілому, і державного регулювання відносин, що складаються в ньому зокрема. Звісно при цьому законодавець має чітко встановити конкретні повноваження організаційно-господарські компетенції НКРЕ, вирішити питання їх регламентації нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Відповідно, такі повноваження мають бути поділені на основні, комплексні, другорядні, допоміжні тощо.

До другої групи належать ті питання, що носять теоретико-прикладний характер. Так:

– нами з позиції теорії обґрунтовано необхідність сегментації об'єктів державного регулювання та «адресного» підбору його засобів. Мова йде про:

- сегмент виробництва електричної енергії;
- оптовий ринок електричної енергії, «енергоринок», що функціонує на підставі договорів між учасниками такого ринку;
- сегмент послуг передачі електричної енергії;
- роздрібний ринок електричної енергії, що включає її розподіл та постачання споживачам.

Кожен з названих елементів електроенергетичного ринку повинен мати власний механізм законодавчого регулювання, який відповідав би поставленим завданням;

– доведено, що для досягнення вищевказаної мети функціонують два блоки управління – централізований і децентралізований. Централізоване управління здійснюється державою в особі спеціалізованих органів, наділених відповідними організаційно-господарськими повноваженнями, а децентралізоване, зовнішнє, утворюють акціонери, що володіють контрольними пакетами акцій щодо суб'єктів електроенергетики – публічних акціонерних компаній. Децентралізованим воно є, оскільки корпоративні права виникають щодо різних електроенергетичних компаній, акції яких публічно розміщуються, придбати які а отже їх купити може достатньо широке коло, а також і через можливість постійних змін у складі акціонерів та у розподілі між ними акцій, у тому числі і шляхом виникнення і вирішення корпоративних конфліктів. Виникнення двох конкуруючих блоків управління, один з яких працює на реалізацію публічних інтересів, а другий – приватних, потребує створення адекватної потужної системи державного регулювання електроенергетичної діяльності;

– запропоновано удосконалення законодавства у сфері паливно-енергетичного комплексу здійснювати на загальному рівні – енергетичне законодавство, та спеціальному – електроенергетичне.

Провівши аналіз актів законодавства, вдалося з'ясувати, що можна вести мову про існування чотирьохрівневої моделі джерел правового регулювання, що змістовно відповідають чинному Господарському кодексу України. Перший рівень – Основи енергетичного законодавства України, другий – низка кодексів України, створених за предметним критерієм (видами джерела енергії), зокрема, Електроенергетичний кодекс України. Третій – два типи спеціальних законів України, йдеться про ті, що уособлюють, по-перше, найбільш динамічну частину законодавчого регулювання, та по-друге, так звані «наскрізні» закони, що регулюють, наприклад, відносини з енергозбереження, щодо транзиту енергоносіїв, екологічної безпеки енергетичної діяльності тощо. Четвертий рівень мають утворювати підзаконні нормативно-правові акти.

Глибоке і детальне вивчення питання дозволило розробити конкретні пропозиції з реалізації положень Енергетичної стратегії України, зокрема:

– заборонити трансакції, які спричиняють погіршення або утворюють ризики через погіршення майнового стану підприємства, виникнення у нього ризикової кредиторської та дебіторської заборгованості тощо;

– ввести особливий порядок формування складу Наглядової Ради АТ, встановити кваліфікаційні та репутаційні вимоги до осіб, які претендують на керівні посади електрогенеруючих компаній;

– визначити особливості банкрутства електроенергетичних компаній, з врахуванням процедур банкрутства;

– створити для публічних електроенергетичних акціонерних товариств особливий порядок публічного розміщення акцій з тим щоб уникнути концентрації економічної (корпоративної) влади в руках окремих фізичних або юридичних осіб і таким чином впливу на діяльність електроенергетичних компаній тих приватних економічних стратегій, що можуть суттєво розходитися із напрямками державної енергетичної політики. Доцільно обмежити коло потенційних покупців акцій таких компаній диверсифікованими відкритими корпоративними інвестиційними фондами з огляду на встановлений законом порядок придбання ними акцій на фондовому ринку.

Крім того на наше переконання, вимоги Закону України «Про основи національної безпеки України» повинні стати стрижневим, принципово обов'язковим компонентом усіх прогностичних та програмних документів, що стосуються розвитку та перспектив електроенергетичної галузі. Слід підкреслити, що вони мають бути враховані в першочерговому порядку в законодавчій політиці держави, при запровадженні нормативно-правових новел законодавства про електроенергетику. Одночасно викликає здивування той факт, що Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» не передбачені як окремих вид діяльності – програми енергетичного розвитку економіки України, незважаючи на постійні посилення державних керівників різних рівнів на кризову ситуацію в цій сфері. Більш того вони мають утворювати цілісну систему, що складається, зокрема, з програм розвитку ядерної енергетики, гідроенергетики, альтернативних видів виробни-

цтва електроенергії, програм енергозбереження тощо. Деякі з них реально прийняті і функціонують, але програмна діяльність держави повинна бути спрямована не просто на упорядкування господарської діяльності, а розрахована на перспективу отримання системних, синергетичних ефектів.

З огляду на сказане заслуговує на увагу позиція Д. В. Задихайло, який вважає, що ключовим питанням економічної політики держави в будь-якому випадку є питання економічної влади, господарсько-правового регулювання процесів її концентрації, оптимізації її розподілу і балансування в економічній системі між суб'єктами, що одноособово або сукупно представляють основні елементи такої системи. Оптимізація розподілу публічної та приватної економічної влади має полягати в забезпеченні економічного народовладдя, народного економічного суверенітету. Як уявляється, саме ці проблеми мають бути в фокусі економічної політики держави та господарсько-правового її забезпечення, а відтак господарсько-правової науки. Сподіваємось, це дасть змогу визначитися з місцем і роллю енергетичного права, що тривалий час викликає дискусії. Енергетичне право може бути окремою підгалуззю законодавства – підгалуззю саме господарського законодавства, адже горизонтальні відносини. Між суб'єктами господарювання, щодо добування енергетичних ресурсів, їх транспортування та переробки для подальшого енергетичного використання, розподіл енергії на відповідних ринках та постачання споживачам є господарсько-виробничою діяльністю, а відносини з державою щодо забезпечення публічних інтересів в цій сфері – організаційно-господарські відносини, які регулюються саме господарським правом та законодавством.

Виходячи з цього одним із головних завдань національної економічної політики можна вважати господарсько-правове забезпечення функціонування енергетичного комплексу України, що пояснюється місцем енергетики в національній економіці, а також високим соціально-економічним значенням енергетичної безпеки країни в сучасному глобалізованому світі. Вирішення цього завдання стає більш актуальним і набуває особливого значення в умовах сучасної ресурс-

ної кризи, вичерпності покладів енергоносіїв, що спонукає до проведення політики енергозбереження, розвитку альтернативних видів виробництва електричної енергії тощо. Останнім часом важливим аспектом функціонування енергетичного комплексу стає експорт електричної енергії, що може розглядатися як окрема форма участі української економіки у світовому розподілі праці. Крім того, далеко не останнє місце в енергетичному комплексі посідає ядерна енергетика.

Слід додати, ієрархічний характер паливно-енергетичного комплексу передбачає певну структуру розбудови системи законодавчого регулювання відповідних відносин. У прагматичному сенсі це означає зокрема, що енергетична законодавча політика має проводитися на загальному рівні, тобто за допомогою єдиного енергетичного законодавства, та спеціальному – завдяки передбаченню певних положень в електроенергетичному законодавстві, актах щодо виробництва ядерної енергії, вугільного, нафтогазового законодавства, альтернативних джерел енергії. Крім того варто брати до уваги існування декількох наскрізних типів енергетичних відносин, що займають в названій ієрархії власне особливе місце. Такими є законодавче забезпечення енергозбереження, транзит енергоносіїв тощо. Таким чином, і законодавча політика в енергетичній сфері повинна враховувати вказані її рівні та сегментацію. Зважаючи на наведене, слід погодитися із пропозицією О. Ю. Битяка про доцільність прийняття на загальноуніверсальному для усієї сфери енергетичних відносин, Основ енергетичного законодавства України, на спеціальному – цілої низки кодексів, одним з яких має стати Електроенергетичний кодекс України. Цікаво, що законодавець говорячи про засади законодавчої політики в енергетичній сфері, з одного боку, пропонує прийняти Енергетичну Стратегію України на період до 2030 року, а з іншого – наголошує на необхідності «перенесення правового регулювання на рівень законів та зменшення ролі підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні енергетичних відносин». Цим, на наш погляд, законодавець створює «зону надзвичайного нормативного напруження» між рівнем «єдиного комплексного закону» та

підзаконним нормативно-правовим регулюванням. Однак слід пам'ятати, що послідовне виконання настанови Стратегії про «перенесення правового регулювання на рівень законів» може мати своїм наслідком як розширення змісту існуючих, так і прийняття цілої низки нових. Таким чином, зростання в цьому сегменті законодавчого регулювання енергетичних відносин нормативного напруження логічно ставить питання про кодифікацію такого законодавства на його так би мовити «другому ярусі». Як уявляється, такою ключовою кодифікацією і має стати Електроенергетичний Кодекс України.

Як було вище сказано нині набуває актуальності питання використання ядерної енергії. Серед основних законодавчих актів, які регулюють ринок ядерної енергетики в Україні, є: закони України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», в якому встановлено пріоритет безпеки людини та навколишнього природного середовища, права і обов'язки громадян у сфері використання ядерної енергії, врегульовано діяльність, пов'язану з використанням ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання, визначено правові основи міжнародних зобов'язань України щодо використання ядерної енергії; «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки», в якому визначено правові та організаційні засади фінансового забезпечення діяльності з припинення експлуатації та зняття з експлуатації ядерних установок; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про поводження з радіоактивними відходами»; «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення»; «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення»; «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» тощо.

Головним в оптимізації роботи ядерного комплексу й у виведенні його на належний рівень функціонування є удосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання діяльності на ринку енергетики, визначення цілей, змісту, завдань та правових за-

собів такого регулювання, врахування важливих особливостей об'єктів, а також системи суб'єктів організаційно-господарських повноважень та оптимальної моделі взаємодії між ними.

До основних завдань ядерного законодавства відповідно до ст. 3 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» належать:

- правове регулювання суспільних відносин під час проведення всіх видів діяльності у сфері використання ядерної енергії;
- створення правових засад системи управління у сфері використання ядерної енергії і системи регулювання безпеки під час використання ядерної енергії;
- встановлення прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади, підприємств, установ і організацій, посадових осіб і персоналу, а також громадян у разі проведення ними діяльності, пов'язаної з використанням ядерної енергії;
- визначення основних принципів радіаційного захисту людей та навколишнього природного середовища;
- забезпечення участі громадян та їх об'єднань у формуванні державної політики у сфері використання ядерної енергії;
- сприяння подальшому зміцненню міжнародного режиму безпечного використання ядерної енергії.
- Серед принципів державної політики у сфері використання ядерної енергії та радіаційного захисту згідно з вищеназваним Законом можна назвати такі, як:
- пріоритет захисту людини та навколишнього природного середовища від впливу іонізуючого випромінювання;
- забезпечення при використанні ядерної енергії мінімального рівня утворення радіоактивних відходів;
- заборона будь-якої діяльності у сфері використання ядерної енергії, результатом якої є обґрунтовано передбачений більший негативний вплив на майбутні покоління, ніж той, що допускається для нинішнього покоління;
- забезпечення безпеки під час використання ядерної енергії;
- відкритість і доступність інформації, пов'язаної з використанням ядерної енергії;

- забезпечення відшкодування шкоди, зумовленої радіаційним впливом;
- створення правового і фінансового механізму щодо соціально-економічної компенсації ризику для населення, яке проживає в зонах спостереження;
- створення спеціальної соціальної інфраструктури в зонах спостереження;

Як уже зазначалося вище, державна політика у сфері використання ядерної енергії реалізується шляхом створення оптимальної системи управління, врегулювання питань ядерної та радіаційної безпеки, розробки та виконання державних програм забезпечення безпеки, включаючи реалізацію вжиття заходів щодо захисту населення, яке проживає в зоні спостереження.

Невипадково Законом України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» визначено правові та організаційні засади дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії, а також загальні положення регулювання суспільних відносин, що виникають під час її провадження, як виняток із загальних положень, установлених Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Розглядаючи окреслене питання, варто акцентувати, що дозвільна діяльність у сфері використання ядерної енергії спрямована на захист інтересів національної безпеки, запобігання перевищенню допустимих норм опромінення людей і забруднення довкілля, а також дотримання вимог режиму нерозповсюдження ядерної зброї.

Основними завданнями Законом визнано:

- правове регулювання відносин під час провадження дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії;
- встановлення правового режиму дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії.

Метою цієї діяльності є забезпечення:

- використання тільки тих ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів, рівень ядерної та

радіаційної безпеки яких визнано таким, що відповідає міжнародним вимогам, розробленим на основі всебічної оцінки усіх факторів, які впливають на безпеку, включаючи фізичний захист;

- провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії тільки тими фізичними та юридичними особами, які можуть гарантувати дотримання вимог законодавства, норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки, фізичного захисту ядерних матеріалів, ядерних установок, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання.

При цьому треба пам'ятати, що дозвольна діяльність, як складова державного регулювання у сфері використання ядерної енергії передбачає:

- ліцензування окремих видів діяльності у сфері використання ядерної енергії;
- ліцензування діяльності експлуатуючої організації на окремому етапі життєвого циклу ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів та видачу такої організації окремих дозволів на виконання певних видів робіт чи операцій на окремих етапах життєвого циклу ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів;
- ліцензування діяльності, пов'язаної із здійсненням персоналом безпосереднього управління реакторною установкою, та діяльності посадових осіб експлуатуючої організації, до службових обов'язків яких належить виконання організаційно-розпорядчих функцій, пов'язаних із забезпеченням ядерної та радіаційної безпеки;
- видачу сертифікатів про затвердження у разі перевезення радіоактивних матеріалів;
- державну реєстрацію джерел іонізуючого випромінювання;
- видачу дозволів на перевезення радіоактивних матеріалів.

Зважаючи на жорсткість, концентрацію (що цілком логічно і обґрунтовано з огляду на небезпеку) спроможність забезпечення фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контр-

олю ядерних матеріалів є обов'язковою умовою для видачі суб'єктам господарювання документів дозвільного характеру на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії.

Видані уповноваженими органами іноземних держав ліцензії на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії, щодо якої цим Законом установлені вимоги обов'язкового ліцензування, визнаються в Україні відповідно до міжнародних договорів України про взаємне визнання відповідних ліцензій.

До сказаного варто додати, що вимоги та умови безпеки (ліцензійні умови) провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії затверджуються органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки у виді законів чи інших нормативно-правових актів.

Так, Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» закріплює положення щодо забезпечення захисту людини та навколишнього природного середовища від шкідливого впливу радіоактивних відходів на сучасному етапі та в майбутньому. Норми цього закону поширюються на всі види діяльності з радіоактивними відходами.

При цьому основними засадами державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами є:

- пріоритет захисту життя та здоров'я персоналу, населення та навколишнього природного середовища від впливу радіоактивних відходів згідно з державними нормами радіаційної безпеки;
- розмежування функцій державного контролю та управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;
- реалізація державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами шляхом розробки та виконання довгострокової Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами;
- забезпечення мінімального рівня утворення радіоактивних відходів, якого можна досягти на практиці;
- недопущення неконтрольованого накопичення радіоактивних відходів;

- забезпечення державного нагляду за поводженням з радіоактивними відходами;
- прийняття рішень щодо розміщення нових сховищ радіоактивних відходів з участю громадян, їх об'єднань, а також місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування;
- гарантування надійної ізоляції радіоактивних відходів від навколишнього природного середовища при обґрунтуванні безпеки сховищ радіоактивних відходів;
- зберігання радіоактивних відходів у виробників відходів протягом обмеженого часу з наступною передачею спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами;
- відповідальність виробників радіоактивних відходів за безпеку під час поводження з радіоактивними відходами до передачі їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами.

Крім того, слід пам'ятати, що державному регулюванню безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами підлягають такі види діяльності:

- ведення державного обліку радіоактивних відходів, Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів, місць їх захоронення, а також місць їх тимчасового зберігання;
- проектно-пошукові роботи по вибору майданчиків для розміщення об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;
- проектування об'єктів та транспортних засобів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, їх випробування, виготовлення або будівництво;
- введення в експлуатацію, експлуатація, виведення з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, закриття сховищ для захоронення та проведення регламентних робіт по забезпеченню безпеки на сховищах для захоронення після їх закриття;

- перевезення та складування радіоактивних відходів¹.

Державне регулювання безпеки під час поводження з радіоактивними відходами здійснюють:

- Міністерство екології та природних ресурсів України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- інші органи державної виконавчої влади згідно з законодавством.

А дозволи (ліцензії) на проведення діяльності у сфері поводження з радіоактивними відходами видаються в порядку, встановленому законодавством.

Для повноти висвітлення питання зупинимося ще й на законі України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», яким регулюються відносини щодо цивільної відповідальності за ядерну шкоду, встановлюється порядок відшкодування шкоди, спричиненої ядерним інцидентом, визначаються способи фінансового забезпечення цивільної відповідальності та її межі.

Більш того, за приписами законодавства держава надає кошти для відшкодування ядерної шкоди, якщо виконавчий документ про відшкодування ядерної шкоди було повернуто стягувачу у разі відсутності у боржника майна, на яке може бути звернене стягнення у порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження. Для отримання коштів на відшкодування ядерної шкоди від держави стягувач подає до органу, уповноваженого Кабінетом Міністрів України на здійснення виплат з відшкодування ядерної шкоди:

- заяву довільної форми про відшкодування ядерної шкоди;
- виконавчий документ про відшкодування ядерної шкоди;
- постанову державного виконавця про повернення виконавчого документа стягувачу.

За наявності вказаних документів орган, уповноважений Кабінетом Міністрів України, зобов'язаний протягом місяця прийняти рішення про виплату належних стягувачу за виконавчим документом

¹ Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №27. Ст. 199

коштів. Виплата здійснюється за рахунок передбачених законодавством джерел.

Здійснивши відшкодування ядерної шкоди відповідно до законодавства, держава набуває права регресу, яке реалізується шляхом пред'явлення відповідного виконавчого документа до виконання на свою користь протягом п'яти років з моменту здійснення нею відшкодування.

Необхідно зазначити, що складовою ядерного законодавства України, що визначає основні засади діяльності фізичних та юридичних осіб з фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання є Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання».

Передусім наголошуємо, що фізичний захист ядерних матеріалів, ядерних установок, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання вважається елементом захисту інтересів і національної безпеки держави, що можливо шляхом попередження та припинення диверсій, крадіжки або будь-якого іншого незаконного вилучення ядерного матеріалу, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також зміцнення режиму нерозповсюдження ядерної зброї¹. Як правило відповідають за ці джерела небезпеки (їх зберігання, знищення) енергетичні компанії.

З урахуванням викликів і вимог часу і для виконання основних завдань держави у цій сфері розроблена Стратегією приватизація енергетичних компаній, у процесі якої вони мають бути реорганізовані в публічні акціонерні товариства, що означає зміну суб'єктів економічної влади щодо активів, цілісних майнових комплексів, цілої низки великих промислових підприємств. Такі нововведення мають певні соціальні наслідки, але їх аналізу має передувати встановлення змісту базової категорії – економічна (господарська) влада.

¹ Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13.12.2001 № 2893-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 12. Ст. 96

Підсумовуючи, зазначимо, що законодавче регулювання ринків фінансових послуг умовно є дворівневим, якщо залишити за дужками вищий рівень регулювання – Господарський кодекс України, то умовно перший рівень утворює Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»¹, а другий – законодавство, нормами якого регламентується діяльність окремих типів суб'єктів ринків фінансових послуг, зокрема, закони України «Про банки і банківську діяльність»², «Про інститути спільного інвестування» (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)³, «Про страхування»⁴, «Про недержавне пенсійне страхування»⁵ тощо.

Так, у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» законодавець структурно виділив окремий розділ III «Умови створення і діяльності фінансових установ», у якому, зокрема, закріпив основні кваліфікаційні вимоги щодо доступу фінансової установи до ринку фінансових послуг як суб'єкта професійної діяльності⁶. До того ж в Законі, окрім формальних реєстраційно-ліцензійних умов отримання права на здійснення діяльності, у ст. 7 цього Закону вказані наступні умови:

– облікова й реєструюча системи відповідають вимогам, встановленим нормативно-правовими актами;

– внутрішні правила фінансової установи узгоджено з вимогами законів України та нормативно-правовими актами державних орга-

¹ Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

² Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. Ст. 30.

³ Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15.03.2001 р. № 2299-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 21. Ст. 103.

⁴ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

⁵ Про недержавне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47–48. Ст. 372.

⁶ Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

нів, що здійснюють регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг;

– професійні якості та ділова репутація персоналу відповідають встановленим законом вимогам.

Отже, як науковцям, так і законодавцю є над чим працювати, оскільки, окрім прийняття актів стратегій, положень, передусім варто визначитися із: термінологією, суб'єктивним складом відносин, що виникають у цій небезпечній та складній сфері, правовим статусом як учасників, так і органів влади, які не лише відповідають за ефективність проведення державної політики у цьому сегменті, а й забезпечують дотримання безпеки громадян і суспільства в цілому.

2.4. Особливості інноваційної та інвестиційної політики держави у сфері відновлювальної енергетики

У праці Р. Курцвайля «На порозі сингулярності: люди виходять за межі біології»⁷⁷ використано термін «технологічна сингулярність», на позначення зрівняння штучного та людського інтелекту у найближчому майбутньому, прискореного розвитку інформаційних технологій та здатності машин миттєво обмінюватися знаннями. Виведений науковцем «Закон прискорення віддачі» (Law of Accelerating Returns) передбачає наступне: «Як тільки та чи інша технологія наближається до певного бар'єру, з'являється нова, що дозволяє його подолати». Модернізація технологій стане настільки швидкою та радикальною, що змінить перебіг людської історії, а протягом XXI століття прогрес стане рівнозначним попереднім двадцяти тисячам рокам. За аналогією з терміном «технологічна сингулярність» у літературі пропонується термін «енергетична сингулярність» (енергулярність) як момент досягнення людством цивілізації першого типу, тобто освоєння сонячної системи, галактики. Відповідно до теорії Н. Кардашева ми живемо в цивілізації нульового типу, а управління енергетичним змістом матерії (енергія сонця та океану) та трансформування її